

GIỚI THIỆU KINH NGHIỆM THIẾT KẾ MẪU ĐIỀU TRA KINH TẾ CỦA INĐÔNÊXIA VÀ MỘT VÀI SUY NGHĨ VỀ MẪU TRONG TỔNG ĐIỀU TRA CÁC CƠ SỞ KINH TẾ, HÀNH CHÍNH, SỰ NGHIỆP CỦA VIỆT NAM NĂM 2007

Lê Văn Duyệt^(*)

Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp cũng là một cuộc điều tra lớn. Thông qua cuộc điều tra này Tổng cục Thống kê muốn cung cấp cho Nhà nước các thông tin cơ bản như: tổng số các đơn vị kinh tế không thuộc lĩnh vực nông, lâm và ngư nghiệp, cơ cấu ngành kinh tế theo giá trị và theo lao động, tạo cơ sở dữ liệu về các đơn vị kinh tế để làm dàn điều tra cho các cuộc điều tra khác,... Tuy nhiên, các nhà lãnh đạo cũng rất muốn biết thông tin chi tiết về các ngành kinh tế. Với lý do đó, nhiều nước trong khu vực lồng ghép điều tra chọn mẫu trong cuộc tổng điều tra này.

I. Kinh nghiệm lồng ghép điều tra chọn mẫu trong tổng điều tra kinh tế của Inđônêxia

Năm 2006 Cục Thống kê Inđônêxia đã tiến hành tổng điều tra kinh tế. Cũng giống như ở Việt Nam, tổng điều tra kinh tế của Inđônêxia không bao gồm lĩnh vực nông, lâm nghiệp và thủy sản. Ba lĩnh vực này được tiến hành trong cuộc tổng điều tra nông nghiệp.

Trong tổng điều tra kinh tế, Cục Thống kê Inđônêxia có lồng ghép điều tra chọn mẫu để thu thập thông tin chuyên sâu. Tuy nhiên, theo cách thức tiến hành có thể coi tổng điều tra kinh tế và điều tra chọn mẫu là hai cuộc điều tra riêng rẽ, bởi tổng điều tra được tiến hành vào năm 2006, còn điều tra

chọn mẫu được tiến hành vào khoảng tháng 10 năm 2007.

Mục tiêu của cuộc điều tra chọn mẫu của Inđônêxia là thu thập thông tin chi tiết về hoạt động sản xuất kinh doanh của các đơn vị kinh tế cơ sở, bao gồm: giá trị sản lượng, chi phí các loại cho sản xuất kinh doanh, giá trị sản phẩm bán ra, giá trị tồn kho, số lượng lao động, số người làm công tác quản lý,... Kết quả điều tra mẫu đại diện 17 ngành kinh tế cơ bản (chi tiết đến cấp 5) ở cấp tỉnh.

Thiết kế mẫu: nếu coi mẫu điều tra sâu về các đơn vị kinh tế của Inđônêxia là mẫu lồng ghép trong tổng điều tra kinh tế thì mẫu được chọn thuộc loại điều tra hai pha. Pha thứ nhất điều tra xác định dàn chọn mẫu, còn pha thứ hai chọn mẫu và điều tra chuyên sâu cho các ngành kinh tế.

Mẫu điều tra được thiết kế theo kiểu mẫu phân tổ, một cấp. Mỗi tỉnh là một tổ. Ở mỗi tổ chọn ngẫu nhiên 40% số địa bàn điều tra. Tất cả các đơn vị kinh tế cơ sở của các địa bàn được chọn của các tổ được phân loại theo ngành kinh tế và tất cả các đơn vị kinh tế cơ sở thuộc loại vừa và lớn (có từ 6 lao động trở lên thuộc loại vừa) được chọn vào mẫu. Đối với các đơn vị kinh tế cơ sở thuộc loại nhỏ (có từ 5 lao động trở xuống) sẽ tiến hành chọn ra 7% số đơn vị thuộc loại này vào mẫu.

^(*) Phó Viện trưởng Viện Khoa học Thống kê

Thiết kế mẫu của Cục Thống kê Ấn Độ vừa đảm bảo tính khoa học, đồng thời cũng phù hợp với tình hình thực tế.

II. Một số suy nghĩ về thiết kế mẫu trong tổng điều tra các cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp của nước ta

Qua khảo sát thực tiễn thấy điều kiện kinh tế, xã hội và lề lối kinh doanh ở Ấn Độ giống như ở Việt Nam. Hàng, quán cũng có 2 loại: cố định và không cố định địa điểm. Vì vậy, Tổng cục Thống kê có thể tiến hành điều tra chọn mẫu như cách thức của Ấn Độ đã làm cũng sẽ có hiệu quả cao.

Trong điều kiện của Việt Nam các nhà lãnh đạo thường hay quyết định lồng ghép điều tra chọn mẫu ngay trong quá trình tiến hành tổng điều tra. Ví dụ điển hình là lồng ghép điều tra chọn mẫu về sinh tử và kế hoạch hoá gia đình trong tổng điều tra dân số. Cách làm này tiết kiệm thời gian điều tra và có thông tin chi tiết nhanh chóng. Tuy nhiên, lồng ghép trực tiếp cũng có bất lợi là thiết kế mẫu sẽ không được bài bản và rất dễ xảy ra trường hợp thừa mẫu ở ngành kinh tế này nhưng lại ít mẫu ở ngành kinh tế khác khiến cho mức độ đại diện của các ngành bị hạn chế.

Điều tra chọn mẫu về sinh tử và kế hoạch hoá gia đình có một số đặc điểm gần giống với điều tra chuyên sâu về các đơn vị kinh tế, đó là sự kiện sinh, chết và sự xuất hiện của các đơn vị kinh tế cơ sở thuộc loại "hiếm" vì vậy lấy hộ gia đình hoặc đơn vị kinh tế là đơn vị chọn mẫu sẽ không thích hợp. Đối với các sự kiện hiếm khi xảy ra, thích hợp nhất là điều tra chọn mẫu chùm. Vì vậy trong tổng điều tra kinh tế ta có thể cùng một lúc tiến hành điều tra chọn mẫu với tổng

điều tra. Tuy nhiên, như trên đã đề cập, điều tra mẫu đồng thời một lúc với tổng điều tra rất có thể dẫn đến hiện tượng có ngành kinh tế có nhiều đơn vị rơi vào mẫu, nhưng lại có ngành kinh tế có ít đơn vị rơi vào mẫu. Để khắc phục nhược điểm này, mẫu nên được thực hiện như sau:

+ Chọn ngay từ đầu mỗi tỉnh 40% số địa bàn điều tra. Sở dĩ cỡ mẫu cấp một lớn như vậy nhằm đảm bảo cho số lượng các đơn vị kinh tế của các ngành kinh tế đủ nhiều đảm bảo cho tính đại diện của mẫu cao.

Với các đơn vị kinh tế thuộc địa bàn điều tra mẫu sẽ sử dụng hai loại phiếu điều tra. Phiếu thứ nhất giống như phiếu của tất cả các đơn vị kinh tế khác không được chọn vào mẫu, còn phiếu thứ hai được thiết kế để thu thập thông tin chuyên sâu cho các đơn vị kinh tế thuộc địa bàn mẫu. Giữa hai phiếu có phần nhận dạng chung để sau này kết nối trong quá trình phân tích.

+ Chọn tất cả các đơn vị kinh tế có quy mô vừa và lớn vào mẫu. Cách làm này cũng nhằm đảm bảo cho tính đại diện của các ngành kinh tế cao.

+ Đối với các đơn vị kinh tế có quy mô nhỏ, mỗi ngành chọn ra 10% số đơn vị. Cách làm này nhằm đảm bảo cho có sự đại diện của các đơn vị kinh tế có quy mô nhỏ và nhờ vậy nâng cao tính đại diện của mẫu chung.

Để thực hiện được ý tưởng này có thể theo phương án sau:

+ Bước thứ nhất, mỗi tỉnh chọn 40% số địa bàn điều tra.

+ Bước thứ hai, các điều tra viên tiến hành lập danh sách các đơn vị điều tra theo một số tiêu chí cơ bản trong đó có tiêu thức ngành kinh tế và số lượng lao động của đơn vị.

+ Bước thứ ba, trên cơ sở danh sách mới lập, điều tra viên phân loại các đơn vị kinh tế theo ngành và theo quy mô lao động.

+ Bước thứ tư, xác định các đơn vị kinh tế có quy mô vừa và lớn và chọn các đơn vị có quy mô nhỏ để đưa vào mẫu.

Trong thực tế có thể xảy ra trường hợp số lượng các đơn vị có quy mô nhỏ trong một ngành kinh tế ở địa bàn ít. Với trường hợp như vậy thì lấy mốc 5 đơn vị làm chuẩn để lựa chọn cách làm. Địa bàn có 5 đơn vị có quy mô nhỏ thì điều tra cả, còn nếu có từ 5 đơn vị trở lên thì chọn 10% số đơn vị để điều tra. Trong trường hợp ở địa bàn 10% số

đơn vị có quy mô nhỏ không bằng 5 đơn vị thì chọn lấy 5 đơn vị để điều tra.

Phương án chọn mẫu này cũng có một số nhược điểm nhất định, nhưng với yêu cầu phải tiến hành cùng một thời điểm điều tra mẫu và tổng điều tra thì phương pháp này là chấp nhận được.

Tài liệu tham khảo

1. Kết quả khảo sát Tổng điều tra kinh tế của Inđônêxia;
2. Tổng điều tra dân số 1989, 1999;
3. Các tài liệu về điều tra chọn mẫu